

NOTAT

om forbrugernes rettigheder

**Fødevarer-
mærke gør
cola sundere
end mælk**

**Forslag til ny
EU-forbrugerlov
møder kritik**

**Den politiske
forbruger flytter
ikke meget**

Breve til redaktionen

Kære redaktion

Her i huset har vi nøje undersøgt billedet på forsiden af NOTAT fra august 2009 og kan da se at det har noget med Europa at gøre, sikkert det seneste valg, og vi tror det er fra Bulgarien. Personerne er på en eller anden måde ikke billedets budskab, men det er plakaterne. Man hvad står der på disse plakater, og hvorfor anvender man muslingeskaller i stedet for de sædvanlige stjerner? Er der en dybere forklaring på denne symbolik? Nogle her troede det nok var en gave fra SHELL, og dog. I må ikke udsætte os for sådanne gåder, når der ikke er en løsning i bladet.

Ole S.D. Hansen, Albertslund

Forsidefoto er ganske rigtigt et gadebillede fra EU-valget i Bulgarien. Plakaten er fra partiet NDSV – og det står for National Bevægelse for Stabilitet og Fremskridt. Partiet vandt 2 ud af Bulgariens 17 mandater og er tilsluttet den liberale partigruppering.

Budskabet på plakaten lyder: »Europa hører os«. Parasollen er partiets logo som man altså har indsat i stedet for EU-stjernerne.

Når dette er sagt, så skal forsiden selvfølgelig ikke være en gættekonkurrence. Vi må huske at skrive en lille forklaring på side 2. Tak for påmindelsen.

Erling Böttcher, redaktør

Hvad Rebecca Adler-Nissen sagde

I sidste nummer af NOTAT om det nye parlament, fik vi lavet en fejl med citatet fra Rebecca Adler-Nissen. Vi citerede hende for at sige om EU's demokratiske system:

»Er det her godt nok – er det meget godt – eller er det helt ude i skoven. Jeg kan ikke svare på det rent videnskabeligt.«

Vi havde dog lovet hende at bringe citatet med følgende præcisering af problemet:

»Er det her godt nok – altså et udtryk for tilfredshed med systemet, men mangel på interesse? Er det meget godt – altså et udtryk for, at folk generelt er godt tilfredse? Eller er det helt ude i skoven – sådan at folk er apatiske og ikke føler, at deres stemme gør en forskel?«

Jens Rohdes stemmetal

I oversigten over de danske medlemmer af EU-Parlamentet angav vi deres personlige stemmetal, men af uforklarlige årsager var tallet for Jens Rohde ikke kommet med. Venstres spidskandidat fik 171.205 stemmer – og dermed det 5. højeste stemmetal.

NOTAT går i dybden og giver indsigt hver måned

Redaktion: NOTAT, Christiansborg, 1240 København K.
redaktionen@notat.dk

I redaktionen: Åge Skovrind, Erling Böttcher (ansv.), Anders Rom Dahl, Staffan Dahllöf, Pelle Christy Geertsens, Kenneth Haar, Luise Pihl og Sven Skovmand. NOTAT udgives i samarbejde med ind/dem-gruppen i EU-Parlamentet og EUD. Lay-out og tryk: NOTAT Grafisk, 86 48 16 00
Forsidefoto: SCANPIX

Regnskab, annoncer og ledelse:

NOTAT, Nordkystvejen 2 F, 8961 Allingåbro, tlf. 86 48 16 00, notat@notat.dk
CVR nr.: 18411008

ISSN: 1603-7480

Indhold

Forbrugerbeskyttelse i EU	4
Fakta og historie. EU har fået sin egen forbrugerkommissær og sætter større fokus på forbrugerbeskyttelse. Forbrugertillid skal sikre at markedet fungerer.	
Forslag til EU-forbrugerlov møder kritik	6
Parlamentet kalder ny forbrugerlov den mest vidtgående ændring nogensinde. Erhvervslivet er begejstret, mens forbrugerorganisationer advarer om store forringelser.	
Bæredygtighed og reklamationsret	9
Motivationen til at udvikle holdbare produkter skal ikke kun hvile på producentens sociale ansvar, siger den finske forbrugerorganisation.	
Fødevareremærke gør cola sundere end mælk	10
Et nyt ernæringsmærke – GDA – er rykket ind i supermarkederne. Men GDA-mærkningen er vildledning, mener en enig front af forbruger-, sundheds- og landbrugsorganisationer.	
DF imod – og med – regeringen	13
I slutningen af maj havnede regeringen i mindretal om industriens mærkning af fødevarer. En god måned senere var Dansk Folkeparti blevet mildere stemt overfor EU-forslaget og regeringen.	
En god gang flæskesvær	14
En pose friturestegt grisehud, solgt som Øffer Gammeldaws Flæskesvær vil kunne opfylde EU's krav til anprist ernæring. Muligvis vil sværen også kunne påstå at fremme sundhed.	
De nye anprisningsregler	15
Fakta, status og problemer for EU's nye regler for fremhævelse af ernæringsmæssige og sundhedsbefordrende fortræffeligheder ved fødevarer.	
Telepakke klemmer forbruger- og menneskerettigheder ..	16
Det spegede spil om nye EU-regler er nu også blevet til en kamp om politiske rettigheder.	
Bisphenol-A ud af sutteflaskerne	18
Folketinget har besluttet at bisphenol-A ikke må bruges i sutteflasker i Danmark. Regeringen mener at beslutningen er i strid med EU-reglerne.	
Det omstridte agentur i Parma	19
EU's fødevareeksperter bliver jævnlige beskyldt for at være i lommen på fødevareindustrien. En beskyldning helt »på månen«, siger den danske formand for ét af ni ekspertpaneller.	
Det politiske forbrug flytter ikke meget	20
Interview med Mads P. Sørensen, forfatter til en ph.d. og en bog om den politiske forbruger.	
Samfundsborgeren er blevet til forbruger	22
Er det massive fokus på forbrugerrettigheder en magisk glasur, der skal få selv den bitreste pille til at glide ned?	
Næste nummer om EU og kommunerne	23
Test din viden	24
Ti spørgsmål om EU's forbrugerpolitik.	

Fokus på forbrugeren

Denne udgave af NOTAT ser på forbrugernes rettigheder. Dem ønsker EU nu at styrke, og det skal ske i form af et nyt forbrugerdirektiv. Men forbrugernes egne organisationer siger nej tak til styrkelsen. Der bliver tale om det modsatte, som forslaget ser ud nu, mener de.

Kampen om det nye forbrugerdirektiv – som går ind i sin afgørende fase i det kommende halvår – viser at det er meget svært at indføre ens regler på et marked med 500 millioner forbrugere.

Hvor længe kan man klage? Hvor når kan man returnere? Hvad er reglerne for at udskifte sin leverandør af for eksempel el og telefoni? Reglerne er vidt forskellige i de 27 EU-lande og det begrænser samhandelen, mener EU-Kommissionen. Så nu skal forbrugere og virksomheder have ens EU-regler at rette sig efter (side 4).

Selve ensliggørelsen er dog et problem. Hvis de ens regler som foreslået

indføres som en totalharmonisering, må de enkelte lande hverken have svagere eller stærkere regler. Det vil uvægerligt føre til lavere standarder i nogle lande, og ikke mindst til at reglerne bliver støbt i beton, så de bliver langsomme og svære at forbedre hen ad vejen, lyder kritikken fra forbrugernes organisationer (side 6).

En anden ambition er at forbrugere nemt skal kunne se hvad en vare indeholder, uanset om de handler i Turku eller Palermo. En ædel ambition, men i EU-Kommissionens forslag til harmonisering af fødevarerinformation indgår det omdiskuterede GDA-mærke, som nogle store multinationale fødevarerigianter selv har udformet. GDA'en angiver ernæringen ud fra fastlagte spisevaner, men kan enderne overhovedet nå sammen hvis italienerne har andre spisevaner end finnerne? (side 10).

Den slags sidder der nogle magtfulde eksperter i EU's fødevareragentur

i Parma og tager stilling til. Deres udtalelser ender med at danne grundlag for EU's beslutninger, og der er derfor god grund til at se nærmere på deres rolle og deres interesser (side 19).

I det hele taget er forbrugernes rettigheder et mere omfattende begreb end man lige skulle tro. Næsten ethvert tænkeligt initiativ kan indeholde et element af forbrugerrettigheder, måske kan man ligefrem kalde forbrugeriseringen for glasur på en bitter pille af liberalisering og markedsførelse? Måske glemmer vi at være medansvarlige samfundsborgere i al den snak om forbrugerrettigheder?

Denne filosofiske diskussion tager vi til sidst på side 20-23. God læselyst.

Erling Böttcher
redaktør

Det siger traktaten

Artikel 153 EF

1. For at fremme forbrugernes interesser og sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau bidrager Fællesskabet til at beskytte forbrugernes sundhed, sikkerhed og økonomiske interesser og til at fremme deres ret til oplysning og uddannelse og til at organisere sig for at beskytte deres interesser.
2. Forbrugerbeskyttelse hensyn indrages ved udformningen og gennemførelsen af andre af Fællesskabets politikker og aktiviteter.
3. Fællesskabet bidrager til at nå målene i stk. 1 ved a) foranstaltninger, som det vedtager i henhold til artikel 95 som led i gennemførelsen af det indre marked b) foranstaltninger, som støtter, supplerer og overvåger den politik, medlemsstaterne fører.
4. Rådet vedtager efter fremgangsmåden i artikel 251 og efter høring af Det Økonomiske og Sociale Udvalg de foranstaltninger, der er omhandlet i stk. 3, litra b).
5. Foranstaltninger, som vedtages i medfør af stk. 4, er ikke til hinder for, at den enkelte medlemsstat opretholder eller indfører strengere beskyttelsesforanstaltninger. Disse foranstaltninger skal være forenelige med denne traktat. De meddeles Kommissionen.

Forbrugerbeskyttelse

Der er kommet meget større fokus på EU's rolle for forbrugerne. EU-projektet skal være mere folkeligt – men det må ikke bremse det frie marked. Kommissionen vil ikke længere give medlemslande lov til forbrugerbeskyttelse som er bedre end EU's regler.

FAKTA OG HISTORIE. Maastricht-traktaten fra 1993 er den afgørende milepæl i udviklingen af EU's forbrugerpolitik. Indtil da måtte man lede forgæves i traktaterne efter en direkte henvisning til forbrugernes interesser.

Maastricht-traktaten indsatte en ny paragraf som direkte anerkender forbrugernes interesser som et særskilt formål. Paragraffen har overlevet senere traktater og har nummer 153 i den gældende Nice-traktat. Det hedder her at Fællesskabet skal bidrage »til at beskytte forbrugernes sundhed, sikkerhed og økonomiske interesser og til at fremme deres ret til oplysning og uddannelse og til at organisere sig for at beskytte deres interesser.«

Hensigtserklæringer

Det første forbrugerpolitiske program i EU var Rådets resolution fra 14. april 1975. I et bilag konstaterer man at i den moderne markedsøkonomi er balancen tippet fra forbrugeren til fordel for leverandøren. På den baggrund fremhæves fem forbrugerrettigheder:

- beskyttelse af helbred og sikkerhed,
 - beskyttelse af økonomiske interesser,
 - ret til at fortryde,
 - ret til information og uddannelse,
 - ret til repræsentation (høringsret).
- Siden da er fulgt en lang række handlingsplaner og programmer. Den nuværende strategi for forbrugerpolitikken dækker perioden 2007-2013. Den opstiller tre målsætninger:
- Styrkelse af forbrugerne i EU gennem præcis information, et gennemsigtigt marked og den tillid, der bygger på en effektiv forbrugerbeskyttelse.
 - Højere velfærd for forbrugerne med hensyn til pris, valgmuligheder, kvalitet og sikkerhed. Forbrugernes velfærd er et centralt element i velfungerende markeder.
 - Effektiv beskyttelse af forbrugerne mod alvorlige risici og farer. Vi må – ikke bare med ord, men med handlinger – vise borgerne i hele EU, hvilken merværdi der er forbundet med EU, og hvorfor EU i denne globaliseringstid er mere relevant i dag end nogensinde før.

else i EU

Alt dette er hensigtserklæringer og ikke lovgivning. Men i 1980'erne og 1990'erne blev der også – ud fra målsætningen om ensartede regler for det fælles marked – også vedtaget flere direktiver om forbrugerrettigheder. Medlemsstaterne fik dog ret til at gennemføre bedre forbrugerbeskyttelse i eget land.

»Ikke ophidsende resultater«

Med Maastricht-traktaten blev det muligt at vedtage lovgivning med direkte henvisning til forbrugerbeskyttelse, og ikke bare som et bi-produkt af markedsharmonisering. Den centrale sætning er at finde i artikel 3, stk. b, om »foranstaltninger, som støtter, supplerer og overvåger den politik, medlemsstaterne fører.«

Der er således tale om initiativer som er underordnede den politik som medlemslandene fører. Formålet er at forbedre den nationale politik, ikke at erstatte den. Lovgivning med henvisning til artikel 3, stk. b, er minimumsstandarder, det vil sige at et medlemsland kan opretholde eller gennemføre en højere standard – forudsat det ikke forvrider markedet.

I praksis er kun vedtaget få initiativer, konstaterer juraprofessor Geraint G. Howells og Stephen Weatherill i bogen Consumer protection law. »Man kan nævne en beslutning om etablering af et fællesskabssystem til informering om ulykker i hjemmet og i fritiden, eller et direktiv om forbrugerbeskyttelse i forbindelse med an-

givelse af priser på forbrugsvarer. Man må indrømme at listen over resultater ikke er ophidsende«, skriver de to professorer.

Et mere folkeligt EU

Billedet af et EU som redskab for at styrke forbrugernes interesser er blevet prioriteret højt i de seneste år for at imødegå den åbenlyse mangel på folkelig opbakning bag EU-projektet. Indførelsen af euroen som fælles valuta var i mange forbrugeres øjne ensbetydende med store prisstigninger. Den alvorligste vælgerdom var imidlertid de franske og hollandske vælgeres nej i 2005 til Forfatnings-traktaten.

Senere kom det irske nej til Lissabon-traktaten, ligesom den lave valgdeltagelse ved valgene til EU-Parlamentet, senest i juni 2009, peger i samme retning.

Det har fået EU-Kommissionen til at lægge større vægt på forbrugerpolitiske initiativer. Samtidig er forbrugervenlig lovgivning som for eksempel loft over mobilpriser ved udlandssamtaler og krav til flyselskaber om at angive den fulde billetpris, blevet højt profileret.

Også liberaliseringen af energimarkedet præsenteres som et fremskridt for forbrugernes frie valg

Den første kommissær

I 2005 oprettede EU-Kommissionen et netværk af europæiske forbrugercentre som skal hjælpe forbrugere med råd og vejledning om det at handle i andre EU-lande, samt bistand når en handel går galt. Forbruger Europa i Danmark, se <http://www.forbrugereuropa.dk/dansk/>.

I 2007 fik EU for første gang en kommissær som udelukkende har ansvar for forbrugerpolitik. Det blev Meglena Kuneva

I 2007 fik EU for første gang en kommissær som udelukkende har ansvar for forbrugerpolitik.

Det blev Meglena Kuneva fra Bulgarien.

fra Bulgarien. Den bulgarske regering vil dog næppe udpege Kuneva for en ny periode efter at hendes parti, Den Nationale Bevægelse for Stabilitet og Fremskridt, blev udraderet ved valget i juli 2009.

I februar 2008 udsendte EU-Kommissionen for første gang en Consumers Markets' Scoreboard – det vil sige en oversigt (eller pointtavle) over EU-borgernes vilkår som forbrugere. Anden udgave af den digre rapport udkom i januar 2009.

Nyt forbrugerdirektiv møder modstand

På lovgivningsfronten udsendte Kommissionen i 2007 en grønbog, en gennemgang af den hidtidige forbrugerlovgivning i EU og forslag til en gennemgribende revision. Det førte til forslaget til direktiv om forbrugerrettigheder, fremlagt af Kommissionen i oktober 2008. Se artikel side 6.

Det mest kontroversielle er at EU's forbrugerlovgivning ikke længere skal være minimumslovgivning. Dermed vil det ikke længere være muligt for det enkelte medlemsland at have lovgivning som giver forbrugerne bedre beskyttelse end den der er fastlagt i EU-lovgivningen. ♦

Forbrugerdirektivet

Forslaget til forbrugerdirektiv (KOM/2008/614/f) blev fremsat 8. oktober 2008 og erstatter fire hidtidige direktiver:

- Dørsalgsdirektivet. 85/577/EØF
- Direktivet om urimelige aftalevilkår. 93/13/EØF
- Internetsalgsdirektivet. 97/7/EF
- Købelovsdirektivet. 99/44/EF

Blandt nyhederne er:

- Virksomheder skal levere varen inden 30 dage efter underskrivelse af en kontrakt og bære omkostningerne hvis varen forringes under forsendelsen (ikke i dag reguleret på EU-niveau).
- Ved manglende eller for sen levering skal køber refunderes straks og senest 7 dage efter forfaldsdagen for levering.
- Standardiserede regler for defekte varer: reparation eller ombytning som hovedregel, i særlige tilfælde prisreduktion eller tilbagebetaling. Findes allerede i mange lande, men skal nu gælde i alle.
- Leverandøren forpligtes til at afgive fuldstændige oplysninger om produktet, herunder om enhver ekstra omkostning, ellers er kunden berettiget til ikke at betale for denne.
- 'Sort liste' over kontraktvilkår der aldrig må anvendes i en forbrugerftale, f.eks. at sælgeren fraskriver sig ansvaret hvis hans agenter begår fejl.
- 'Grå liste' over urimelige kontraktvilkår, med mindre den erhvervsdrivende beviser det modsatte, f.eks. automatisk fornyelse af abonnementer.

For handel på internettet indføres:

- Forbud mod på forhånd afkrydsede felter, typisk ekstra forsikring ved flyrejser o.l.
- Fortrydelsesret i 14 dage (nu 7 dage). Hvis leverandøren har undladt oplysninger, kan køber returnere varen i tre måneder.
- Online-auktioner: Nye standardregler for information om de varer der sælges, – men ingen fortrydelsesret som ved andre køb på nettet.

En vedtagelse af forslaget kræver et flertal både i EU-Parlamentet og Rådet (EU's regeringer). Det har endnu ikke været til 1. behandling i EU-Parlamentet.

Forslag til

FORBRUGERDIREKTIVET. Hvor mange dage kan man fortryde et køb? Hvor længe gælder garantien? Kan man vælge mellem reparation eller at få pengene tilbage? Er det i orden at sælge en vare »som beset«?

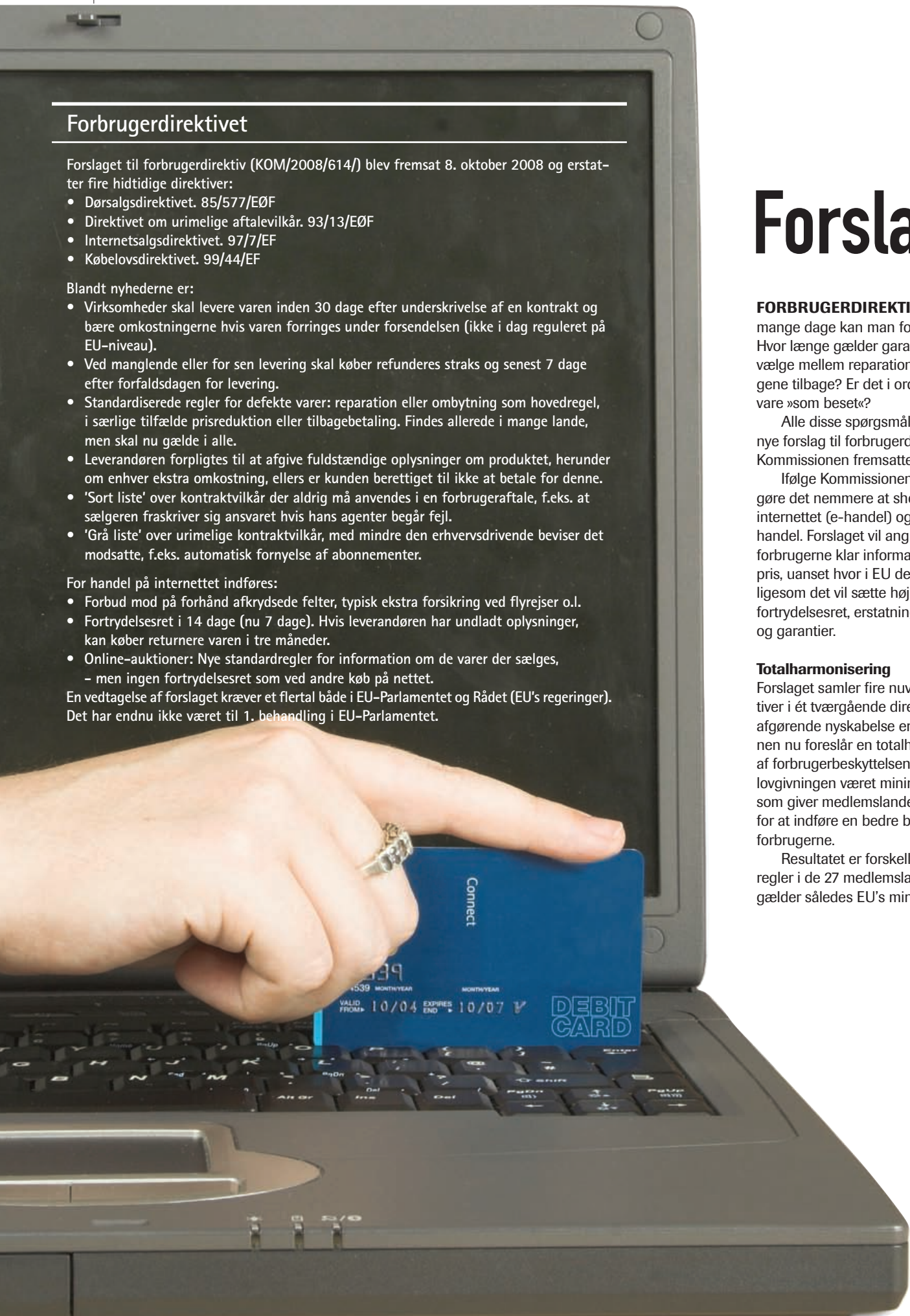
Alle disse spørgsmål er i spil i det nye forslag til forbrugerdirektiv som EU-Kommissionen fremsatte i oktober 2008.

Ifølge Kommissionen vil forslaget gøre det nemmere at shoppe både på internettet (e-handel) og ved almindelig handel. Forslaget vil angiveligt sikre forbrugerne klar information om varens pris, uanset hvor i EU den bliver købt, ligesom det vil sætte høje standarder for fortrydelsesret, erstatning, reparationer og garantier.

Totalharmonisering

Forslaget samler fire nuværende direktiver i ét tværgående direktiv, men den afgørende nyskabelse er at Kommissionen nu foreslår en totalharmonisering af forbrugerbeskyttelsen. Hidtil har lovgivningen været minimumsregler som giver medlemslandene mulighed for at indføre en bedre beskyttelse for forbrugerne.

Resultatet er forskellige forbrugerregler i de 27 medlemslande. I Danmark gælder således EU's minimumsregel om

EU-Parlamentet kalder ny forbrugerlov den mest vidtgående ændring nogensinde. Erhvervslivet er begejstret, mens forbrugerorganisationer advarer om store forringelser.

ny EU-forbrugerlov møder kritik

at forbrugeren kan klage over mangler ved en vare i to år efter købet. I Sverige og Spanien er der reklamationsret i tre år og i Storbritannien seks år, mens Holland og Finland ikke har nogen begrænsning i produktets naturlige levetid.

Tilsvarende giver det nuværende direktiv om internetsalg ret til at man kan fortryde sit køb i syv dage. Men flere lande, blandt andet Danmark, Sverige, Tyskland og Portugal, har indført en fortrydelsesret på 14 dage.

Nu skal det være slut med alle de forskellige regler, mener Kommissionen. Argumentet er at uensartede regler lægger en bremse på handelen over grænserne. Derfor er det nødvendigt at have fælles regler som alle lande retter ind efter – hverken mere eller mindre.

Tvivlsom merværdi

Der er tale om »den mest vidtgående ændring i tilgangen til forbrugerlovgivningen i Europa som Kommissionen nogensinde har foreslået,« skriver EU-Parlamentets udvalg om det indre marked og forbrugerbeskyttelse i et arbejdsdokument fra maj 2009.

Udvalget stiller også spørgsmålstejn ved om de forskellige nationale regler udgør en betydelig hindring for det indre marked, sådan som Kommissionen påstår.

Udvalget mener at der i højere grad skal godtgøres hvordan forslaget skaber merværdi for forbrugerne.

De europæiske forbrugerorganisationer har vendt tommelfingeren nedad for ideen om totalharmonisering. »Det foreslåede direktiv vil føre til et dramatisk brud i udviklingen af EU's forbrugerlovgivning til dato, fordi det vil være forbudt for nationale regeringer at fortsætte med at have eller at indføre mere beskyttende regler,« siger Forbrugerrådet.

Tilfredshed i erhvervslivet

Omvendt hilser erhvervslivet forslaget velkommen.

»Den væsentligste hindring for grænseoverskridende e-handel er at lovgivningen er meget forskellig fra land til land. Hvis EU vil gøre en effektiv indsats for at fremme e-handel over grænserne i det indre marked, så skal man sikre lige vilkår gennem en ensartet lovgivning i medlemsstaterne,« siger Morten Kamper som er direktør for Foreningen for Distance- og Internethandel.

»Det skal helst være lige meget om man sælger fra København til Roskilde eller fra København til Lissabon. Forslaget vil styrke handelen over grænserne, øge innovation og konkurrence,« forklarer han til NOTAT.

Den fælleseuropæiske erhvervsorganisation Eurocommerce bakker også op om forslaget:

»For at sikre en fælles niveau for forbrugerbeskyttelse i hele EU er overgangen fra minimumsregler til fuld harmonisering et nødvendigt skridt.«

Eurocommerce erkender at dette i nogle tilfælde vil føre til en dårligere forbrugerbeskyttelse i nogle lande, men »balancen mellem hensynet til forbrugernes og erhvervslivets interesser er i sidste ende ikke nødvendigvis i konflikt,« anfører man, eftersom »begge parter vil få glæde af den skærpede konkurrence, større valgmuligheder af varer og tjenester og den medfølgende nedsættelse af priserne.«

Dårligere beskyttelse

På den anden side står de europæiske forbrugerorganisationer med en skarp kritik af forslaget.

Kritikken går for det første på selve idéen om at indføre totalharmonisering.

»Forbrugerrådet og de europæiske forbrugerorganisationer har imidlertid ikke fundet, at en maksimumsharmonisering var metoden, fordi man fandt, at harmoniseringen let ville blive på et niveau, som

fortsættes næste side...

Her vil forslaget forringe forbrugerbeskyttelsen i Danmark:

- Forbrugeren får ikke – som i dag – fortrydelsesret hvis man f.eks. køber på en messe.
- I dansk ret er der normalt ikke særlige formkrav til udnyttelse af fortrydelsesretten, således er det nok at man sender varerne tilbage eller sender en e-mail hvis man fortryder, mens direktivet kræver særlig procedure.
- I direktivforslaget er det sælger der har valget mellem om der skal ske reparation eller omlevering hvis den solgte vare har en mangel, mens det som udgangspunkt i købeloven er forbrugeren der vælger.
- Direktivforslaget sætter en frist på 2 måneder til hvornår forbrugeren skal have klaget efter at have opdaget manglen, mens det i dansk ret er inden rimelig tid.
- I dag er klagefristen ikke begrænset til 2 år, hvis det drejer sig om køb af bygge-materialer eller farlige varer, ligesom vi formentlig heller ikke kan beholde undtagelsen om at man kan klage i længere tid hvis sælgeren har handlet i strid med almindelig hæderlighed.
- I direktivforslaget tillades det også at forbrugeren og den erhvervsdrivende kan aftale en kortere reklamationsfrist end 2 år, hvis det drejer sig om køb af brugte varer. Det er ikke tilladt i dansk ret.

Kilde: Forbrugerrådet.

»Det er svært at se hvordan en forringelse af forbrugerbeskyttelsen kan gøre EU mere populært.«

...fortsat fra forrige side

var uacceptabelt for en del lande, ligesom det betyder, at innovation og udvikling af lovgivningen bliver sat i stå, fordi intet land vil kunne trække andre lande op,« skriver Forbrugerrådet i sit høringssvar.

For det andet mener forbrugerorganisationerne at forslaget i sin nuværende form vil forringe forbrugerbeskyttelsen på en lang række områder. Det gælder for eksempel reklamationsfristen som i en række lande ligger ud over de 2 år som er det nuværende EU-minimum, og som ifølge forslaget fremover skal være reglen i alle lande.

Derfor mener kritikerne også at forslaget er i modstrid med EU's egen 'grundlov', eftersom EU ifølge paragraf 153 i Nice-traktaten skal »fremme forbrugernes interesser og sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau«.

På en høring om forslaget i EU-Parlamentet den 2. marts 2009 sagde professor Martijn Hesselink fra Amsterdams Universitet at forslaget vil være kontraproduktivt

i forhold til bestræbelserne på at skabe større folkelig opbakning bag EU.

»Det er svært at se hvordan en forringelse af forbrugerbeskyttelsen kan gøre EU mere populært,« sagde han og mindede om at EU-Kommissionen efter det franske og hollandske nej til Forfatnings-traktaten netop gjorde det til et udtrykkeligt mål at vise hvordan EU skaber konkrete fordele for dens borgere, særligt i deres egenskab af forbrugere.

Ny ordfører

På grund af stor modstand og mange uafklarede spørgsmål nåede forslaget ikke til 1. behandling i Parlamentet før valget i juni. Næste skridt bliver at Parlamentet i september vælger en ny ordfører for forslaget. Derefter kommer der en langstrakt forhandling mellem Parlamentet og EU's

»Forslaget vil styrke handelen over grænserne, øge innovation og konkurrence.«

regeringer før der – måske – kan blive flertal bag et kompromis.

Christel Schaldemose (S) bliver som medlem af udvalget for det indre marked og forbrugerbeskyttelse en af de danske euro-parlamentarikere som skal diskutere detaljerne i forslaget.

Hun er modstander af idéen om at totalharmonisere forbrugerlovgivningen og forventer at det vil betyde dårligere regler i Danmark.

Muligheden for at lave bedre forbrugerlovgivning i sit eget land kan også bruges som løftestang i forhold til at hæve niveauet i andre lande.

Bæredygtighed og reklamlationsret

Motivationen til at udvikle holdbare produkter skal ikke kun hvile på producentens sociale ansvar, siger den finske forbrugerorganisation.

LEVETID. Den finske forbrugerorganisation skriver i sit nyhedsbrev fra november 2008 at EU-Kommissionens forslag til nyt forbrugerdirektiv vil være et angreb på bestræbelserne på at få mere bæredygtige produkter på markedet.

»Kommissionen vil begrænse erhvervslivets ansvar til en periode på to år. Ifølge principperne for bæredygtig udvikling bør produkter som køleskabe, vaskemaskiner eller biler have en længere snarere end kortere levetid. Hvis sælgerens ansvar for en vares anvendelse bliver begrænset til kun to år, vil motivationen for at udvikle holdbare produkter alene bygge på producentens sociale ansvarlighed. Dette fravær af et lovbestemt ansvar kan føre til et skuffende resultat,« skriver bladet.

Den finske lovgivning sætter ikke nogen øvre grænse for hvor længe reklamlationsretten gælder. Det finske forbrugerklagenævn har besluttet at to år ikke skal være den maksimale levetid som et produkt kan forventes at have ved normal brug.

Retur på sælgers regning

Den finske forbrugerorganisation kritiserer også Kommissionens forslag for at forringe forbrugerbeskyttelsen på andre områder. Blandt andet giver den finske forbrugerlov ret til at returnere varer købt ved e-handel på sælgers regning. Det vil ikke kunne opretholdes hvis det foreslåede direktiv vedtages.

»Produkter som er købt online kan ikke prøves før købet. Det har gjort retten til at returnere varen gratis til et kernepunkt for at forbrugerne overhovedet overvejer muligheden for at købe online i stedet for gennem de traditionelle salgssteder,« skriver det finske forbrugerblad.

Hvis forbrugeren pålægges en ekstra omkostning vil det begrænse og ikke fremme internetsalget, i modsætning til det erklærede formål med forslaget, lyder konklusionen. ♦

»Tiden er ikke moden til det. Der er meget stor forskel på forbrugerkultur og -bevidsthed i de europæiske lande,« siger hun.

Hun mener at det er erhvervslivet og ikke forbrugerne som vil få gavn af fælles regler. Som et alternativ har hun foreslået en minimumsgaranti som sikrer at ingen kan stilles ringere end i dag.

Christel Schaldemose vurderer at der er gode chancer for at udvalget dropper idéen om totalharmonisering. Ikke mindst tror hun at den nye EU-skeptiske konservative gruppe kan blive en forbundsfælle i den kamp.

NOTAT har forgæves forsøgt at få en kommentar fra Malcolm Harbour som er britisk konservativ og formand for udvalget. Han er kendt som varm fortaler for økonomisk liberalisering. Om forbrugerdirektivet sagde han i juli til netavisen Euractiv at han »på nuværende tidspunkt ikke giver en helhjertet støtte til Kommissionens forslag. Vi skal have en seriøs gennemgang af strategien bag det.« ♦

En vaskemaskine bør holde mere end to år, og derfor bør reklamlationsretten for et produkt af denne type gælde længere end de to år som bliver fast grænse i EU-direktivet, mener forbrugerorganisationen i Finland. Direktivet vil tvinge Finland til at ændre sin forbrugerlov som ikke sætter en øvre grænse for hvor længe man kan få ombyttet en vare som ikke er i orden.

10 argumenter imod GDA-mærkningen

1. Vildledende og forvirrende

Fødevareinformation bør vejlede forbrugerne i hvad der er sunde valg og skelne mellem naturlige og ikke-naturlige fødevarer. GDA-mærkningen skelner ikke mellem sundt eller usundt, og er baseret på en person som de fleste forbrugere ikke ligner.

2. Tricket med fleksible portioner

På f.eks. en mellemstørrelse pose chips med 150 gram står der typisk at den indeholder ca. 11 procent af det daglige behov for fedt. Reelt består produktet dog mest af fedt, mere end 50%. GDA-beregningen er lavet ud fra en portionsstørrelse på 25 gram, hvilket giver lavere procenter på pakken. Men hvem nøjes med at spise en sjettedel af posen? Portionstricket bliver benyttet på chips, småkager, kiks mm.

3. Tricket med urealistiske portioner

Hvor stor skal en portion være? Det afhænger af om man er barn eller voksen, mand eller kvinde, rører sig meget eller lidt osv. Men i GDA-mærkningen er en portion ens for alle. Beregnet ud fra en voksen fysisk aktiv kvinde på 40 år. Hvis man ikke er det, passer mærkningen ikke.

4. Garanteret fedende for børn

Den voksne fysisk aktive kvinde skal have 2000 kalorier dagligt. Men et halvt stort barn skal måske kun have 1000 kalorier dagligt. Ergo rammer GDA-mærket 100 procent skævt, fordi dette barn skal starte med at gange sukker- og fedt-mærkningen med to. GDA vil bidrage til fedme-epidemien i stedet for det modsatte.

5. Naturlige fødevarer taber

GDA-mærkningen skelner slet ikke mellem naturlige fødevarer som frugt, grønt, korn og mælk og så forarbejdede eller kunstigt fremstillede fødevarer som slik og sodavand. Når mærket alene fokuserer på indhold af sukker, fedt, mættede fedtsyrer, salt, og ignorerer de nyttige vitaminer, mineraler og fibre, så taber de naturlige fødevarer i sammenligningen.

6. Tricket med de små procenter

Den tekniske beregning af GDA er udformet så den bevidst skjuler sandheden. Når man tager en lille portion kiks og dividerer portionens fedt op i et højt tal som det daglige kaloriebehov, får man et meget lille procent-tal som f.eks. 6 procent. Det ser bedre ud end at kiksene består af 60 procent fedt.

7. Tricket med tilsat sukker

GDA skelner slet ikke mellem naturligt forekommende sukker og tilsat sukker – ud fra argumentet om at 1 kalorie er en kalorie uanset hvor den kommer fra. Det er teknisk set rigtigt. Men det skjuler helt at der ved indtagelse af naturligt sukker også fås vigtige vitaminer og mineraler. Ifølge GDA-mærket på en pakke Kelloggs Frost Flakes er der 13 procent sukker. I et æble er der 26 procent sukker. Fedtprocenten er nul i begge. Så ifølge GDA ser det mindre sundt ud at spise æbler frem for Frost Flakes, der er cornflakes med et hvidt overtræk af sukker.

8. Alle tricks skal tælles sammen

Når alle tricks tælles sammen, bliver det endnu værre. Eksempel: Peter får en halv liter Coca Cola. På GDA-mærket står der at han dermed får 27 procent af sit daglige sukkerbehov. Men det er baseret på en portionsstørrelse på en kvart liter. Peter drikker dog hele flasken, og er dermed oppe på 54 procent. Peter er kun 9 år og skal dermed kun bruge halvdelen af den voksne kvindes kaloriebehov som mærkningen er beregnet ud fra. Dermed er Peter på 108 procent af sit daglige sukkerbehov, ikke 27 procent som står angivet på mærket.

9. Tricket med de mange tal

GDA-mærkningen viser hele fem tal, nemlig den daglige andel af behovet for 1) kalorier, 2) sukker, 3) fedt, 4) mættet fedt, 5) salt. På ganske mange usunde fødevarer vil der stå meget små tal, hvis ikke lige frem nuller på mange af de fem angivelser. På en flaske light sodavand vil der stå 3-4 nuller, samt et meget lavt antal kalorier. Det ser meget sundt ud med de mange uskyldige nuller.

10 Grundlagt af storindustrien

GDA-mærkningen er opfundet og indført af de allerstørste multinationale virksomheder i fødevarerindustrien: Kraft, Mars, Cadbury, Unilever, Kelloggs, Nestlé, Coca-Cola og Danone. Men de skal ikke bestemme fødevarerlovgivningen.

Kilde: stopgda.eu

Fødevaremærke cola sundere end

Et nyt ernæringsmærke – GDA – er rykket ind i supermarkederne. Men GDA-mærkningen er vildledning og vil reelt tjene til at sætte usunde madvarer i et mere gunstigt lys, mener en enig front af forbruger-, sundheds- og landbrugsorganisationer.

gør mælk

NEJ TAK TIL GDA. Tag en tur ned i supermarkedet og køb dig en pose chips og en halv liter original Coca-Cola, udgaven med sukker. På posen og flasken vil du nu finde et lille ernæringsmærke som fortæller dig om det ernæringsmæssige indhold – det nye GDA. Bogstaverne står

for Guideline Daily Amount, på dansk vejledende dagligt indtag.

Og nævnte måltid af chips og cola vil ifølge mærkningen ikke være nævneværdigt usundt. Blandt andet fordi grænserne gælder for en 'portion', og en 'portion' cola har industrien selv sat til en kvart liter. Måltidet vil altså kun indeholde få procent af dit vejledende daglige indtag af mad, så der er plads til meget mere, også mere chips og cola. Strengt taget kunne det daglige indtag af mad bestå af chips og cola, hvis GDA-mærkningen var den eneste information man havde. De fleste ved dog bedre. Hvad skal vi så med det nye ernæringsmærke?

DI: Godt supplement

I Danmark er Dansk Industri tilhænger af GDA-mærket. DI Fødevarer, der repræsenterer 220 fødevarerhverv, har udarbejdet hjemmesiden gdainfo.dk. Chefkonsulent Tanja Buch-Weeke siger:

»Vi mener at GDA er god forbrugerplysning. Den gør det nemmere for forbrugeren at se hvad fødevarerne reelt indeholder. GDA er lavet for at fokusere på de næringsstoffer der har betydning for befolkningernes sundhed.«

»Man skal huske at mærkningen er frivillig, og at der ikke står andet end der egentlig fremgår af næringsdeklarationen bag på pakken. Men mange mennesker står ikke og læser næringsdeklarationer og fanger måske ikke det med angivelsen pr. 100 gram. De kan derfor have stor glæde af at få det oversat til en kort version på forsiden,« siger Tanja Buch-Weeke.

EFSA har godkendt grundlag

DI fødevarer har generelt ikke meget til overs for kritikken af GDA og påpeger at også EU's fødevareragentur i en udtalelse fra 4. maj 2009 har godkendt det niveau for dagligt indtag af kalorier, sukker mv. som anvendes i GDA-mærkningen.

»Vi går ind for at det skal være frivilligt

med GDA-mærket foran på varen og obligatorisk med næringsdeklaration bag på pakken. Vi anerkender dog at nogle i Danmark mener at portionsstørrelserne skal ændres. Derfor er vi også tilfredse med at EU-forslaget åbner for at Kommissionen og medlemsstaterne kan blive enige om at ændre på portionsstørrelserne. Det vigtigste for os er at portionsstørrelserne er ens i hele Europa,« siger Tanja Buch-Weeke.

Lodret imod GDA-mærket er til gengæld Forbrugerrådet, Diabetesforeningen, De Samvirkende Købmænd, Hjerteforeningen, Kræftens Bekæmpelse, samt landbruget og andre dele af fødevarerhvervet.

Fælles kampagne mod GDA

GDA-modstanderne er gået sammen om en slagkraftig kampagne for at fjerne GDA helt fra de kommende EU-mærkningsregler og har udformet hjemmesiden stopgda.eu. Organisationen Landbrug og Fødevarer er den nye organisation for hele landbrugs- og fødevarerhvervet, dannet af de tidligere organisationer Dansk Landbrug, Danske Slagterier, Landbrugsrådet, Mejeriforeningen og Dansk Svineproduktion. Her siger chefkonsulent Susanne Kofoed:

»Ernæringsdiskussionen handler meget om hvordan vi kan hjælpe folk med at træffe sundere valg. GDA-mærket er den dårligste løsning på dette, fordi det vildleder mere end det vejleder.«

»GDA tager udgangspunkt i kaloriebeholdningen for en ret aktiv kvinde på 40 år. Men hvad så hvis du er lidt doven, eller mand eller barn? Værre er det at GDA-mærkningen er baseret på portionsstørrelser, men vi har DTU's ord for at portionsstørrelser ikke dækker til noget, fordi de netop er vidt forskellige for forskellige personer og i forskellige lande,« siger Susanne Kofoed.

fortsættes næste side...

Tanja Buch-Weeke, DI Fødevarer og GDA-tilhænger: »Mange mennesker står ikke og læser næringsdeklarationer og fanger måske ikke det med angivelsen pr. 100 gram. De kan derfor have stor glæde af at få det oversat til en kort version på forsiden.«

...fortsat fra forrige side

Er cola bedre end mælk?

»Resultatet er at Coca-Cola Light bliver en bedre vare end et glas mælk. Jeg er ikke bange for at folk hælder cola på deres cornflakes, men det er ikke fornuftigt at bibringe forbrugerne forvirring om en fødevarers ernæringsmæssige status som GDA gør. Der er brug for konkret og præcis ernæringsinformation,« siger Susanne Kofoed.

Det kan måske overraske at netop organisationen Landbrug og Fødevarer er at finde i en kampagne sammen med forbrugerorganisationer og patient- og sundhedsorganisationer. Men det forklarer Susanne Kofoed således:

»I vores organisation vil vi gerne have at folk skal vide noget om mad og kunne håndtere mad. Vi har i mange år med skiftende ministre diskuteret om vi skal indføre en ernæringsmærkning herhjemme. Nu har vi fået et nøglehulsmærke, og det kan vi godt lide.«

Forstår ikke ministerens mandat

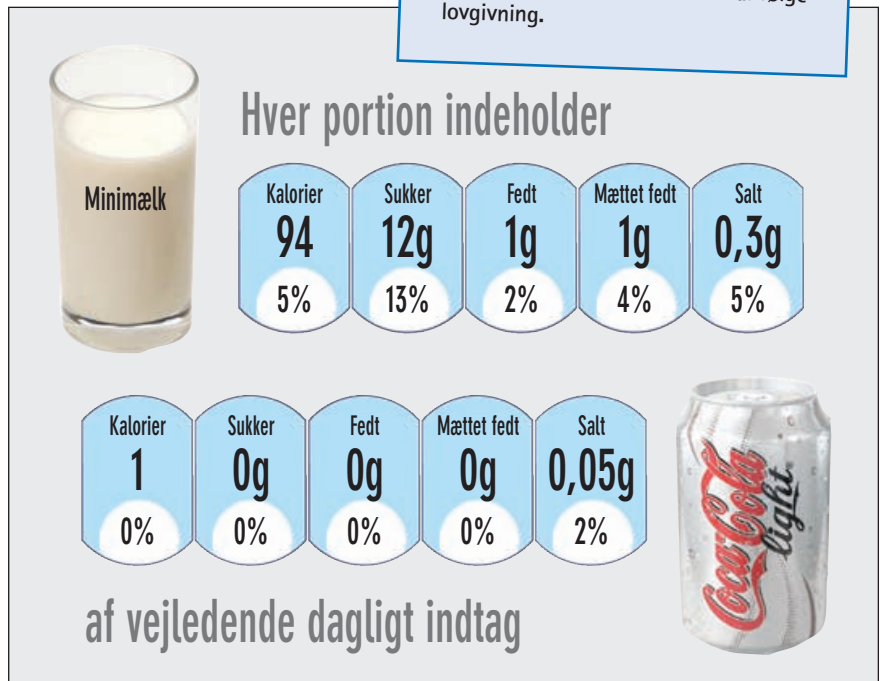
»Vi anerkender at ministeren sammen med de øvrige nordiske lande har gjort et godt arbejde med nøglehulsmærket. Vi havde gerne set at hun havde taget Nøglehullet med til Bruxelles, og forstår ikke rigtigt hvorfor hun nu er driblet uden om. Vi havde også gerne set at ministeren havde fået et strammere mandat, så hun skulle arbejde for at få GDA helt ud af forslaget til EU-forordning.«

Selv om GDA-tilhængerne har vundet 1. runde med at få mærknin-

Susanne Kofoed, Landbrug og Fødevarer, og GDA-modstander: »GDA-mærket vil lede mere end det vejleder. Resultatet er at Coca-Cola Light bliver en bedre vare end et glas mælk.«

EU-Kommissionen foreslog den 30. januar 2008 en forordning om fødevareinformation til forbrugerne. Forslaget på i alt 87 sider har siden da været behandlet i de enkelte lande og ventes i efteråret 2009 at komme på EU-ministrenes bord, og til 1. behandling i EU-Parlamentet til januar. Ingen venter at det bliver en let omgang, så formentlig bliver forordningen først til virkelighed tidligst i efteråret 2010. En forordning er totalharmonisering og gælder i alle lande uden national følge-lovgivning.

gen med i forslaget til ny forordning, så det nu er op ad bakke for at få det helt ud, er kampen dog langt fra tabt, mener Susanne Kofoed:

»Vi kaster ikke håndklædet i ringen og vil gøre hvad vi kan for at få medspillere. Dels i forhold til de nylagte EU-parlamentarikere, og dels i forhold til vores europæiske hovedorganisation COPA-COGECA,« bebuder hun. ♦

Dansk Industri Fødevarers side: gdainfo.dk
Forbrugerrådets side: <http://www.forbrugerradet.dk/tema/gda-oversigtssiden/>

Virksomheder som benytter GDA i Danmark

- Campbell Soup
- Beauvais
- KiMs
- Aldi
- Kraft Foods
- Cadbury
- Schweppe's
- Leaf
- Mars
- Toms
- Nestlé
- Cloetta
- Coca-Cola
- Pepsico
- Daloon
- Rahbek Fisk
- Danone
- Rynkeby
- Dr. Oetker
- Fazer
- Lidl
- Isis
- Unilever
- Nordic Seafood
- Kellogg's
- McDonald's

Ernæringsoplysninger – men hvordan?

Forslaget til nye mærkningsregler gælder for færdigpakkede fødevarer og skal indeholde obligatoriske oplysninger om energi, fedt, mættet fedt, kulhydrater (herunder sukker) og salt pr. 100 g/ml, men ikke protein, noget som blandt andre Mejeriforeningen protesterer imod.

Det store stridsspørgsmål er om mærkningen også skal omfatte såkaldte referenceværdier i forhold til det samlede indtag på en dag – det kritiserede GDA-mærke.

Oplysningerne skal stå med mindst 3 mm. store bogstaver på forsiden af pakninger som måler over 10 kvadrantcentimeter.

Foruden de obligatoriske oplysninger skal det også være muligt at bruge supplerende nationale bestemmelser og frivillige mærkningsordninger.

DF imod – og med – regeringen

I slutningen af maj havnede regeringen i mindretal om nye EU-regler for industriens mærkning af fødevarer. Det passede en bred front af GDA-kritiske organisationer fint, men en god måned senere var det historie.

Dansk Folkeparti var blevet mildere stemt overfor EU-forslaget og regeringen.

FORHANDLINGSMANDAT. Udspillet om nye EU-mærkningsregler af fødevarer stiller spørgsmålet om industriens indflydelse på EU-lovgivningen på spidsen.

Da Folketingets Fødevareudvalg tog stilling den 27. maj i år, sagde et flertal i udvalget nej til det kritiserede GDA-mærke (Guideline Daily Amount).

Nøglesætningen i udvalgets betænkning lyder: »Et flertal i udvalget (udvalget med undtagelse af V og KF) opfordrer regeringen til at arbejde imod, at GDA-mærkningen i dens nuværende form bliver en del af den kommende EU-forordning om fødevarerinformation.«

Op et andet sted i teksten tales der om »hurtigst mulige forbud mod et vildledende GDA-mærke«.

Regeringen var kommet i mindretal. Hvordan ville fødevarerminister Eva Kjer Hansen nu agere?

»Ganske glimrende«

De GDA-kritiske patient-, forbruger- og landbrugsorganisationer blev bekymrede. De synes at udtalelser fra ministeren ikke var i overensstemmelse med hvad udvalget havde pålagt hende at mene. I et brev til Europaudvalget opfordrede man derfor udvalgets medlem-

mer til at holde ministeren fast på at GDA-mærkningen skal helt væk.

Men sådan kom det ikke til at gå.

Da Europaudvalgets møde, som skulle udstyre ministeren med et konkret forhandlingsmandat den 10. juli, var overstået viste det sig at regeringen ikke var i mindretal alligevel.

Dansk Folkeparti havde nu ingen kritik overfor Eva Kjer Hansens eget oplæg, selv om ministeren kaldte det for urealistisk at virke for et GDA-forbud. Oplægget var, mente DF's Pia Adelsteen »ganske glimrende«, ifølge det officielle referat fra udvalgs-mødet. Nu var der heller ingen grund til en mindretalsudtalelse fra V og K. Regeringen havde med hjælp af DF fået sit flertal i hus.

Ikke anderledes

»Der sidder forskellige folk i de to udvalg og så var valgkampen til Europa-Parlamentet jo overstået på det tidspunkt,« siger socialdemokraten Bjarne Laustsen som deltog både i Fødevare- og Europaudvalgets møder. I løbet af Europaudvalgs-mødet blev DF's Pia Adelsteen også udfrittet af blandt andre Bjarne Laustsen

om hvorvidt man nu havde skiftet mening. Det mente hun ikke var tilfældet.

Pia Adelsteen sagde at det mandat hun nu gik med til, ikke var anderledes end det der fremgår af Fødevareudvalgets beretning. Det er også udlægningen fra Fødevareudvalgets formand Jørn Dohrmann fra Dansk Folkeparti.

»I dens nuværende form«

»Det kan godt være at nogle journalister vil tolke det som at vi har skiftet mening. Men Fødevareudvalgets beretning siger at ministeren skal arbejde imod GDA-mærkningen i dens nuværende form. Det er også det som ligger i Europaudvalgets mandat,« siger DF's fødevarerordfører.

NOTAT påpeger at det vel ikke var uden grund at V og K tog afstand fra Fødevareudvalgets beretning, men står bag Europaudvalgets mandat. Men det gør ikke indtryk på Jørn Dohrmann:

»Så har ministeren jo chancen for at forhandle det vi har bedt om, på plads,« siger han.

Forslaget ventes at komme op på ministerniveau i slutningen af året, men bliver inden da forberedt af EU-landenes repræsentanter i Ministerrådets arbejdsgrupper. ♦

Jørn Dohrmann vil ikke protestere imod at ministeren reelt har accepteret GDA-mærket: »Det kan godt være at nogle journalister vil tolke det som at vi har skiftet mening. Men Fødevareudvalgets beretning siger at ministeren skal arbejde imod GDA-mærkningen i dens nuværende form.«

Tekst: Staffan Dahllöf

En pose friturestegt grisehud, solgt som Øffer Gammeldaws Flæskesvær vil kunne opfylde EU's krav til anprist ernæring. Muligvis vil sværen også kunne påstå at fremme sundhed.

En god gang flæ

ANPRIST MAD. Ernæringsanprisning og sundhedsanprisning er to nye begreber som de danske forbrugere kommer til at møde mere og mere. Nye EU-regler for anprisning – fremhævelse af et produkts ernæringsmæssige og sundhedsbefordrende fortræffeligheder – er på vej. Men der er opstået usikkerhed om hvordan de skal håndteres i praksis.

Anprisning af flæskesvær er muligvis ikke det mest relevante eksempel på hvordan de nye regler kan bruges. Men det er et eksempel på hvor galt det kan gå, mener Forbrugerrådet, Hjerteforeningen, Kræftens Bekæmpelse og Diabetesforeningen. De fire organisationer bruger Øfferne i et forsøg på at råbe politikere og myndigheder op.

Internt papir

EU's fælles anprisningsregler er en såkaldt forordning som blev vedtaget i 2006. Protesten fra Forbrugerrådet og de tre patientforeninger handler om forslagene til hvordan reglerne skal fortolkes. De mener at de foreslåede definitioner og grænser er alt for slappe.

»Det vil få horrible konsekvenser og vil være umuligt at administrere. Kommissionen bliver nødt til at starte forfra,« siger Sofie Krogh Holm, kampagnekoordinator i Forbrugerrådet.

EU-Kommissionen har spillet ud med forskellige forslag. Det seneste forslag fra marts 2009 er kun et internt papir, og ikke et formelt dokument.

»Jeg har ikke læst det, vi kan ikke få det fra vore officielle kanaler i EU,« siger Astrid Bork Andersen, chefkonsulent i brancheorganisationen DI Fødevarer, om end hun er bekendt med problemstillingerne i forslaget.

Og interne arbejdsdokumenter fra Kommissionen er heller ikke noget som den danske regering vil forholde sig til. Det har fødevarerminister Eva Kjer Hansen meddelt Folketinget efter henvendelsen fra de kritiske organisationer.

Nationale interesser

Danisco A/S er en af de danske virksom-

»Kommissionen bliver nødt til at starte forfra,« siger Sofie Krogh Holm, kampagnekoordinator i Forbrugerrådet.

skesvær

heder med store interesser i at EU's fælles anprisningsregler kommer til at fungere.

Paul Tenning, Daniscos mand i Bruxelles, forklarer usikkerheden og mummespillet med at der er gået storpolitik i regelfortolkningen.

»Kommissionsformanden Barroso har udtalt sig om konkrete grænseværdier. Det er ganske usædvanligt. Forbunds-kansler Merkel vil beskytte tyske bagerinteresser, der er noget med nogle særlig salte brød, og Frankrigs præsident Sarkozy har taget franske oste i forsvar,« fortæller han.

Nationale interesser og brancheorganisationer har kritiseret Kommissionens tidligere udspil så kraftigt at det nye forslag er blevet fuldstændigt udvandet for substans, mener Forbrugerrådet.

»Vores britiske søsterorganisation har regnet ud at 93 procent af alle varer vil kunne omfattes af anprisningsreglerne,« siger Mette Boye, kontorchef i Forbrugerrådet.

Her er det så posen med Øffer Gammel-daws Flæskesvær kommer ind i billedet.

»Spiseligt kødaffald«

For overhovedet at kunne bruge de nye ernærings- og sundhedsanprisninger skal der sættes nogle grænseværdier, såkaldte ernæringsprofiler, for salt, sukker og mættet fedt. Grænserne er forskellige for forskellige kategorier af fødevarer.

Det vil nemt skabe konflikter om grænseværdier for fødevarer som fylder meget i den daglige kost. Kommissionen foreslår derfor en omfattende liste på varer som skal undtages for kravet om ernæringsprofiler.

Undtagelse af frugt, grønt og fisk er ikke kontroversielt. Men på den foreløbige liste står også mejeriprodukter, kød og

fortsættes næste side...

Godkendte sundhedsanprisninger

- Protein: Bidrager til knogletilvækst hos børn.
- Calcium: Nødvendigt for normal vækst og udvikling af børns knogleudvikling.
- Xylitol (sukkeralkohol som blandt andet findes i birketræer): Kan reducere forekomsten af plak. Plak øger risikoen for karies.

Afviste sundhedsanprisninger

- Kinder Chokolade (italiensk mælkechokolade) fremmer børns vækst.
- Tre daglige portioner mælkeprodukter (mælk, yoghurt og ost) giver en sund vægt for voksne og børn.
- Mejeriprodukter med et specielt mælkeprotein og tilsat magnesium vil virke angstdæmpende for 'svagt stressfølsomme voksne'.

De nye anprisningsregler

Forordning 1924/2006 om ernærings- og sundhedsanprisninger af fødevarer har tre hovedpunkter: 1) krav om ernæringsprofiler, 2) regler for ernæringsanprisninger og 3) regler for sundhedsanprisninger. Der er uenighed og usikkerhed på alle tre områder.

ERNÆRINGSPROFILER

Hvad: Grænseværdier for det tilladte indhold af salt, mættet fedt og sukker i forskellige fødevarergrupper. Profilerne er – i princippet – en betingelse for at kunne bruge de to anprisningsmuligheder (se nedenfor).

Problemer: De foreslåede værdier er ifølge Forbrugerrådet og patientorganisationerne alt for høje. Kød og spiseligt kødaffald, samt andre produktgrupper, er undtaget for profilkravet som derfor risikerer at blive meningsløst. Desuden er der mulighed for fritagelse, så ikke alle tre kriterier behøver være opfyldt.

Status: Forsinket. Hverken profilkrav eller undtagelser er fastlagte endnu, snart tre år efter den politiske beslutning. Virksomheder, som får godkendt ansøgninger om ernærings- eller sundhedsanprisning, vil ikke kunne bruge anprisningerne inden profilgrænserne og undtagelserne er lagt fast.

ERNÆRINGSANPRISNINGER

Hvad: Regler for angivelse af 23 tilladte ernæringsmæssige egenskaber, herunder definitioner af begreber som 'lavt energiindhold', 'light', 'fedtfri', 'ikke tilsat sukker', og 'rig på fibre'. Der er ingen særlig godkendelsesproces. Virksomheder kan selv anprise deres varer – forudsat at definitionerne bliver overholdt.

Problemer: Brugerorganisationer mener at reglerne bliver alt for lempelige og giver forkerte signaler. F.eks. vil lidt saltede flæskesvær kunne anpriseres for 'lavt saltindhold' selv om fedtindholdet stadig er usundt højt.

Status: Definitioner og grænseværdier fremgår af forordningen fra 2006, men en vare kan ikke ernæringsanpriseres før spørgsmålene om profilkrav og undtagelser (se ovenfor) er løst.

SUNDHEDSANPRISNINGER

Hvad: Påstand om at en vare har en sundhedsværdi, for eksempel at den opretholder et sundt kolesterolindhold, indeholder calcium som opbygger knoglerne og så videre, og påstand om at en vare kan forebygge sygdom som for eksempel at styrke immunforsvaret.

Problemer: Mange ansøgninger giver et useriøst indtryk. Industrien kritiserer forsinket godkendelsesproces og en uklar proces som forstyrrer konkurrencen. Sundhedsanprisningerne vil ikke kunne anvendes i markedsføring inden spørgsmålene om profilkrav og undtagelser (se ovenfor) er løst.

Status: 4.185 ansøgninger om sundhedsanprisninger indleveret til EU's fødevareragentur EFSA i Parma. Halvdelen blev sendt tilbage som ufuldstændige. EFSA har foreløbig anbefalet at Kommissionen godkender 10 af 49 behandlede ansøgninger, og ventes at tage stilling til yderligere 1000 ansøgninger i løbet af september.

...fortsat fra forrige side

»spiseligt kødaffald«, som for eksempel flæskesvær.

På den måde går Øfferne, fedtegrever, røget bacon og piskefløde fri fra kravet på ernæringsprofiler, og dermed vil disse knap så sunde varer kunne bruge ernæringsanprisninger om andre ting end ligefrem fedtindholdet. De fede varer vil sågar kunne sundhedsanprises – hvis de for eksempel får tilsat et skud vitaminer.

Ikke som i USA men...

Astrid Bork Andersen fra DI Fødevarer mener at eksemplet med vitaminberigede flæskesvær er noget fortænkt, og ikke det mest oplagte eksempel på hvordan de nye regler vil komme til at fungere.

Men Paul Tenning frygter at slappe regler vil sætte hele regelværket i dårligt lys:

»Vi ønsker ikke at det skal blive som i USA hvor man kan markedsføre supersøde morgenmadsprodukter med påstand om at de kan sænke kolesteroltallet. Og man skal ikke kunne ernæringsanprise pommes frites.«

Til gengæld vil han og Danisco have regler som kan åbne døren for nye fødevarer og en ny markedsføringsstrategi. Et aktuelt eksempel er en ny yoghurtkultur som ifølge Danisco vil kunne øge børns modstandskraft mod forkølelser.

Youhurtkulturen Howaru er en af mere end 4.000 ansøgninger om sundhedsanprisninger som EU's fødevareragentur EFSA i øjeblikket tygger på.

Arbejdet er forsinket. I juni 2009 havde EFSA kun udtalt sig om i alt 49 ansøgninger. De endelige beslutninger vil blive truffet af Kommissionen. ♦

Telepakke klemmer forbruger- og mennes

NETREGULERING. Virksomheder som udbyder adgang til internettet, må ikke agere politimand overfor deres kunder. Kunder som har downloaded musikfiler i strid med ophavsretsreglerne, må kun nægtes adgang til nettet efter beslutning ved en domstol.

Med dette krav fra EU-Parlamentet den 6. maj i år er en omfattende pakke om forbrugerregler for telekommunikation gået i hårdknude.

Parlamentet vil kun godkende den samlede pakke, som omfatter tre direktiver, med denne ændring som skal sikre en så fri adgang til nettet som muligt. Private virksomheder skal i hvert fald ikke have lov til at optræde som dørvogtere på nettet.

Filosofien er at adgangen til internettet er en demokratisk rettighed, og at indholdet

på nettet ikke skal begrænses med kommercielle eller politiske hensyn. Det er en linje som er ført frem af venstrefløjten, de Grønne og den liberale gruppe i Parlamentet.

Ministerrådet, som er de 27 EU-landes regeringer, står på den anden side stejlt på at afvise Parlamentets ændringsforslag.

»Skader processen«

Regeringernes motivering er dels at man vil have en mulighed for at regulere adfærden på nettet – for eksempel standse fildeling, begrænse spredning af børneporno, eller blokere for hjemmesider som opfordrer til terrorhandling. Motiveringen går også på at EU ikke skal bestemme hvad nationale domstole skal tage stilling til, og at en sådan politisk beslutning vil gå ud over aftalefriheden.

Adgang til internettet er ikke kun et spørgsmål om penge, teknik, erhvervsjura og forbrugerrettigheder. Nu er det spagede spil om nye EU-regler også blevet til en kamp om politiske rettigheder.

kerettigheder

Desuden er man i Ministerrådet blevet godt sur over at Parlamentet fik presset sit krav igennem i strid med de kompromiser som de to institutioner var blevet enige om.

»Man kan kalde det for et formspørgsmål, men det er et vigtigt formspørgsmål hvis den ene part ikke følger hvad man er blevet enige om. Det kan skade beslutningsprocessen i EU,« siger Kristian Vildas, sagsbehandler i erhvervsministeriet i Stockholm som har ansvar for telekom-pakken i det svenske EU-formandskab.

Forbrugersejr

Senest den 26. oktober skal de to institutioner Parlamentet og Ministerrådet blive enige. Hvis det ikke sker, ryger to års lovgivningsarbejde på gulvet, og så må lovgivningsarbejdet starte forfra.

Selv om det ville betyde at brugerrettigheder som retten til hurtigt at flytte telefonnummer mellem leverandører, bliver forsinkede eller går tabt, så er den europæiske forbrugerorganisation BEUC glad for Parlamentets holdning.

»Vores største bekymring har været udbydernes muligheder for at afskære kundernes adgang til nettet. Det ville helt klart have været uden proportioner og en uretfærdig straf. Dagens afstemning er en sejr for forbrugerne,« udtalte BEUCs generaldirektør Monique Goyens, da Parlamentet satte en foreløbig stopper for telekom-pakken i maj.

Svensk-svensk kamp

Ifølge Kristian Vilads vil det svenske formandskab bestræbe sig på at opnå enig-

hed med Parlamentet i efteråret.

»Men det er ganske usandsynligt at Rådet accepterer Parlamentets krav,« siger han.

På den anden side er det usikkert hvor stejlt det nyvalgte Parlament vil stå fast på kravet fra det 'gamle' parlament i foråret. En særlig krølle er at det svenske Piratparti opnåede et mandat i valget, og at partiets kamp mod internetkontrol får støtte fra andre partier.

Partiets nyvalgte parlamentariker har lige ansat to assistenter fra hver sin side af det politiske felt; den ene beskriver sig selv som liberalist og højrefløjshippie, den anden var selv opstillet til EU-valget for Vänsterpartiet.

For den svenske regering indebærer det at en væsentlig del af arbejdet med at få telekom-pakken på plads kommer til at handle om aftaler med, eller kampe mod, landsmænd i EU-Parlamentet. ♦

Selv om nogle brugerrettigheder bliver forsinkede eller tabt, så er det kun godt at Parlamentet blokerer for telepakken, mener generaldirektøren for den europæiske forbrugerorganisation, Monique Goyens.

EU's tredje telepakke

Telekom-pakken omfatter nye EU-regler for konkurrence, forbrugerbeskyttelse, tekniske specifikationer, og etablering af en ny telemarkedsmyndighed.

Udover de omdiskuterede regler for adgang til internettet indeholder pakken blandt andet regler om aftalebetingelser for telefon- og netadgang, klagemuligheder for forbrugerne, regler for at skifte leverandører, og bestemmelser om samarbejde mellem landene ved nødopkald på 112.

Pakken bygger på to tidligere lov-pakker i EU, den første fra 1998 som afviklede det offentlige monopol på telekommunikation.

Bisphenol-A ud af sutteflaskerne

Folketinget har besluttet at bisphenol-A ikke må bruges i sutteflasker i Danmark. Regeringen mener at beslutningen er i strid med EU-reglerne og er tilfreds med frivillig aftale med detailhandelen.

REGELBRUD? Umiddelbart før Folketingets sommerferie kom regeringen i mindretal på et forslag om at forbyde stof-fet bisphenol-A i sutteflasker. Venstre og Konservative stemte imod forslaget med den begrundelse at et dansk forbud strider mod EU-reglerne. Men det argument prellede af på alle andre partier, og regeringen er nu pålagt at gennemføre et forbud som den selv mener er – ulovligt.

Bisphenol-A er et organisk stof, som indgår i blandt andet sutteflasker, vandflasker, sportsudstyr, medicinaludstyr, cd'er og elektronik. Det er under mistanke for at påvirke hjernens udvikling, adfærden og indlæringssevnen og anklages derudover for at være kræftfremkaldende. I Canada har regeringen fremsat forslag om forbud mod brug af bisphenol-A i sutteflasker.

Alligevel godkendte EU's fødevarestyrelse, EFSA (European Food Safety Authority) i slutningen af juli 2008 anvendelsen af bisphenol-A. EFSA er i gang med nye undersøgelser, men de foreligger først i 2010. Og det ville et flertal af Folketingets partier ikke vente på.

Frivillig aftale

Det var Enhedslisten som havde fremsat forslaget om et totalforbud mod bisphenol-A, men under behandlingen blev det ændret, så forbuddet kun gælder sutteflasker. Det var så langt, Dansk Folkeparti ville gå. Ud over forbuddet i Danmark blev regeringen

pålagt at arbejde for et totalforbud i EU.

Under debatten argumenterede fødevareminister Eva Kjær Hansen med at et forbud ikke alene var EU-stridigt, men også unødvendigt, eftersom der netop er indgået en frivillig aftale med detailhandelen. Flere af de store aktører (Coop, De samvirkende Købmænd og Dansk Supermarked) har allerede taget beslutning om at ophøre med indkøb af sutteflasker som indeholder bisphenol-A.

»Socialdemokratiets holdning i den her sag stiller sig fuldstændig på tværs i forhold til de fælles spilleregler der gælder i EU-sammenhæng,« sagde ministeren.

Og hun fik følgeskab af den konservative Per Ørum: »Jeg vil gerne appellere til de partier som normalt vil følge de spilleregler som er i EU, om at tænke sig bare en ekstra gang om i forhold til det her forslag – om Danmark nu skal gå enegang.«

I EU gælder princippet om varernes frie bevægelighed. Det vil sige at det enkelte land ikke kan forbyde salg af en vare som er tilladt i resten af EU.

Forsigtighedsprincippet

Per Clausen fra Enhedslisten har vanskeligt ved at bedømme om et dansk forbud vil være i strid med EU-reglerne.

»Man har mulighed for at bruge et forsigtighedsprincip i nogle tilfælde. Jeg tror det er tvivlsomt om det holder ved EF-domstolen, men det må komme an på en

prøve. Vi må hele tiden forsøge at udfordre EU-reglerne,« siger han og bebuder et nyt forslag som skal udvide forbuddet til også at gælde andre plastflasker.

Socialdemokraternes fødevareordfører Benny Engelbrecht mener heller ikke at man kan svare entydigt ja eller nej til om et dansk forbud strider mod EU's regler.

»Man er nødt til at udfordre systemet. EU er også et politisk organ, som kan bevæges. Det er sådan vi kan fremskynde at der sker noget politisk,« siger han.

Han lægger desuden stor vægt på anbefalingerne fra en konference i Tyskland foråret 2009. Her var anbefalingen meget klart at man skulle anvende forsigtighedsprincippet, fordi der er uenighed om niveauet af og kilderne til påvirkning af bisphenol-A.

»Når der ligger den type viden, så er jeg forpligtet til at handle i forhold til et system som ellers har nogle tidsperspektiver hvor man skal være usædvanligt tålmodig. Det har jeg svært ved at acceptere, når der er tale om hormonforstyrrende stoffer,« siger han.

Endnu intet forbud

Den danske beslutning har været diskuteret i EU-Kommissionens faste komite om giftstoffer i fødekæden. Fem andre lande har på parlamentarisk niveau diskuteret tiltag mod bisphenol-A, men på grund af EFSA's godkendelse forventes ikke konkrete skridt, står der i referatet.

I Fødevareministeriet oplyser kontorchef Christian Dons Christensen at der endnu ikke er taget nogen konkrete skridt fra ministeriets side med hensyn til hvordan den kontroversielle beslutning skal håndteres. ♦

Det omstridte agentur i Parma

EU's fødevarer eksperter bliver jævnligt beskyldt for at være i lommen på fødevarerindustrien. En beskyldning helt »på månen«, siger den danske formand for ét af ni ekspertpaneler.

UVILDIGHED. Byen Parma i Italien er især kendt for at lægge navn til en god skinke. Men den er også hjemsted for det europæiske fødevareragentur EFSA. Og her er det ikke kun skinke, men alle slags fødevarer som er på dagsordenen.

EFSA er ofte blevet beskyldt for at være alt for tilbøjelig til at blåstempe stoffer som er under mistanke for at være sundhedsfarlige, i stedet for at bruge et forsigtighedsprincip om at sortliste brug af stoffer, så længe der er tvivl om deres risiko. Et frisk eksempel er EFSA's godkendelse af bisphenol-A.

Medlemmerne af EFSA's 9 ekspertpaneler udskiftes hvert tredje år og skal redegøre detaljeret for hvilke interesser de har. EFSA's vurderinger skal være objektive og videnskabeligt underbyggede, men kritiseres ofte for at være påvirket af hensyn til industrien

Fejde om sødemiddel

I foråret 2009 kom EFSA således med en ny vurdering af sødemidlet aspartam (NutraSweet) som der i mange år har været stor diskussion om. En italiensk forsker var i en ny analyse nået frem til at stoffet er kræftfremkaldende hos rotter, men EFSA's panel om tilsætningsstoffer i fødevarer konkluderede – endnu en gang – at der ikke var belæg for de italienske resultater. Det blev mødt af stærk kritik af blandt andet den britiske forbrugerorganisation Alliance for Natural Health.

Organisationens direktør Rob Verkerk mere end antyder at det hænger sammen med de interesser EFSA-eksperterne har i forhold til de virksomheder som producerer eller bruger aspartam.

Beskyldningen rettes ikke mindst mod formanden for EFSA-panelet, danskeren John Chr. Larsen, som til daglig arbejder på Danmarks Tekniske Universitet.

Frem til august 2008 var han således rådgiver for International Life Sciences Institute (ILSI), et rådgivningsinstitut sponsoreret af industrien, og som ifølge Rob Verkerk »repræsenterer et stort antal aspartam-interesser, blandt andet Coca-Cola, Danone, Unilever og Kraft.«

Uden for døren

Overfor NOTAT afviser John Chr. Larsen anklagen.

»Det er helt på månen. Hvert møde starter med at folk erklærer hvilke interesser de har, og så er det op til formanden at vurdere om der er en interessekonflikt. Man kan komme rigtigt i fedtefadet, hvis man skjuler noget og det så bliver opdaget bagefter.«

Er der en interessekonflikt, bliver det pågældende medlem udelukket fra at deltage i vurderingen af det pågældende stof. I vurderingen af aspartam blev den franske forsker Dominique Parent-Massin smidt uden for døren fordi hun arbejder for firmaet Ajinomoto som sidder på 45 procent af markedet for aspartam. Andre

»Alle som er i forskning, får penge alle mulige steder fra, men det gør dem ikke til købte lakajer,« siger John Chr. Larsen og afviser at hans tidligere rådgiverfunktion i forhold til ILSI udgør et problem.

medlemmer er tidligere blevet udelukket med henvisning til ægtefællens interesser.

»Alle som er i forskning, får penge alle mulige steder fra, men det gør dem ikke til købte lakajer,« siger John Chr. Larsen og afviser at hans tidligere rådgiverfunktion i forhold til ILSI udgør et problem.

»Alle inden for risikovurderingsbranchen og toksikologi siger at det som ILSI laver er meget fornuftigt, fordi deres møder bringer folk sammen fra industrien, fra statslige institutioner og fra universiteterne. Jeg synes de kører meget fair og videnskabeligt. Du lærer nogle ting her som du ikke kan få andre steder.«

Vide konsekvenser

EFSA vurderer risikoen og kommer med rådgivning på alle områder som vedrører fødevarer sikkerhed – også dyrs sundhed og plantebeskyttelse. EFSA rådgiver også om menneskers ernæring.

Ni ekspertpaneler om alt fra dyrevelfærd og tilsætningsstoffer til GMO-afgrøder kommer løbende med vurderinger af nye stoffer og nye undersøgelser. Disse udtalelser bliver lagt til grund for beslutninger i EU-systemet om hvad der skal være tilladt, og hvad der skal være forbudt. Derfor har EFSA's udtalelser vidtrækkende konsekvenser for borgerne – og for de industrier som producerer de pågældende stoffer. ♦

Det politis

AKTIVE FORBRUGERE. Fra begyndelsen af 1980'erne oplevede vi i Danmark en omfattende forbrugerboykot mod det sydafrikanske apartheidstyre og ikke mindst imod Shell der var en af dette styres vigtige handelspartnere. Boykotten skete de første mange år uden støtte fra de store partier eller det politiske system. At bygge en politisk protest på sin rolle som forbruger og ikke som borger i et politisk fællesskab var en nyskabelse. I Danmark var det Institut for Fremtidsforskning der var først ude med en definition af fænomenet:

»Det politiske forbrug kan beskrives som en adfærd, hvor der i forbrugsvalget mellem producenter og produkter lægges vægt på bevidste holdninger og værdier, der retter sig mod fællesskabet.« (Institut for Fremtidsforskning, 1996).

Hensynet til fællesskabet mener idéhistoriker Mads P. Sørensen er det helt centrale i det politiske forbrug. Det er netop dét der adskiller det fra andre typer af bevidst forbrug:

»I traditionelt forbrug vil det altid være hensynet til én selv der er i fokus. Man tænker på prisen, kvaliteten, smagen, men det er altid i relation til én selv og ens egne behov. I politisk forbrug sætter man sig selv og sine behov i parentes. Det er dog vigtigt at man ikke gør politisk forbrug til noget særligt venstreorienteret eller miljørigtigt. Politisk forbrug findes hos alle politiske grupperinger. Det er bare forskellige ting man efterspørger.«

Det politiske forbrug bliver af mange opfattet som en ny måde at regulere markedet og styre samfundet på. Hvad er de politiske konsekvenser?

»Lad mig starte med de positive ting. Eller én positiv ting i hvert fald. Hvis man kigger på det ud fra en demokratisk vinkel, ligger der et deltagelsesaspekt i det politiske forbrug. At man nu får endnu en arena hvor man kan deltage i det politiske arbejde. Man kan engagere sig. Man skal ikke bare deltage i valg og i traditionelt politisk arbejde: Nu kan man tage noget af det man alligevel gør hver eneste dag, nemlig at forbruge, og det kan man så bruge politisk.«

Der er også en række problemer med at opfatte politisk forbrug som en demokratisk praksis. Mads P. Sørensen peger specielt på at det er problematisk hvis man bruger det politiske forbrug som

Det politiske forbrug har været stærkt stigende de sidste 15 år. De fleste nyere undersøgelser af omfanget anslår at mindst halvdelen af danskerne i større eller mindre omfang lader deres forbrug styre af politiske valg. Men gør det overhovedet nogen forskel? NOTAT har spurgt Mads P. Sørensen, der har skrevet en Ph.D. og en bog om emnet.

Ke forbrug flytter ikke meget

en undskyldning for at lægge politiske beslutninger ud til markedet.

»Hvis vi har nogle spørgsmål vi i det politiske system ikke rigtigt vil tage stilling til – f.eks. om vi skal omlægge til økologisk landbrug i Danmark – så lader vi forbrugeren tage stilling til det. Normalt indebærer demokrati jo at én person har én stemme. Hvis man flytter politiske beslutninger fra det etablerede politiske system og ud på markedet, så får man en situation, hvor det ikke er én person én stemme, men hvor man har lige så meget indflydelse som man har økonomi til. Det synes jeg er et demokratisk problem.«

Politisk forbrug er altid baseret på individuelle handlinger. Derfor argumenterer Mads P. Sørensen også for at det kun meget vanskeligt kan blive drivkraften i kollektive løsninger – selvom disse løsninger ville være bedre for alle parter.

»F.eks. kan man se at vi ikke producerer økologiske kyllinger i Danmark, for der er ikke nogen der gider købe dem. Men det tror da pokker når de koster fire eller fem gange så meget som almindelige kyllinger. Der er ikke efterspørgsel til dem til den pris de har nu. Men det kunne jo godt være at der ville være en samfundsgevinst ved at gå ind og understøtte sådan nogle produktioner.«

Hvilke resultater er det overhovedet muligt at opnå via politisk forbrug?

»Jeg er ret kritisk over for hvad man faktisk kan flytte ved hjælp af politisk forbrug. Der er jo ingen af os der er politiske forbrugere altid og hver eneste gang vi går ud og handler. Vi kan være det i et lille omfang, men det dér hensyn til én selv vil altid være det styrende når vi snakker forbrug.«

»Det der styrer os når vi forbruger, det er hverdagshensyn og hensynet til os selv. Hvad koster ting, hvordan smager de, hvad er kvaliteten af varen, hvad kan mine børn lide at spise, hvor lang tid har jeg til at handle, hvad har de lige i det lokale supermarked jeg står i lige nu? Og så kan det politiske forbrug – det dér hensyn til fællesskabet – det kan komme som en ekstra ting der påvirker os.«

»På den anden side synes jeg at så længe

Hvis man flytter politiske beslutninger fra det etablerede politiske system og ud på markedet, så får man en situation, hvor det ikke er én person én stemme, men hvor man har lige så meget indflydelse som man har økonomi til. Det synes jeg er et demokratisk problem,« siger Mads P. Sørensen.

vi har et reguleringsvakuum i verden – som følger i hælene på globaliseringen – så er der brug for aktive forbrugere der lægger pres på virksomhederne for at få dem til at opføre sig ordentligt.«

Hvis du skal pege på en arbejdsdeling mellem offentlig regulering og regulering af marked ved hjælp af politisk forbrug – hvor synes du så skellet skal gå?

»I det omfang man kan regulere tingene via det politiske, offentlige system, der skal man gøre det! Man skal ikke være bange for at tage politiske beslutninger. Hvis man ikke er villig til det, risikerer man at gå glip af den innovative gevinst af kapitalismen. Markedet er jo enormt innovativt når bare der stilles konkrete, klare mål. Man kunne f.eks. kræve at bilerne skal kunne køre 50 km. på literen, hvis de skal sælges i EU. Det ville være en fin målsætning. Hvis man virkelig tordner sådan noget igennem – jamen så vil det ikke tage ret lang tid for kapitalismen at nå op på det innovationsniveau.« ♦

Fra politisk forbrug til Public Relations

De store konfrontationer mellem forbrugere og producenter oplevede vi i 90'erne – i dag er virksomhederne meget mere forsigtige med hvordan deres image er i offentligheden, og hensynet til forbrugernes politiske præferencer er i højere grad indarbejdet i deres kommunikation og produktion.

Det kan være en af forklaringerne på, at vi ikke har set store, koordinerede aktioner mod virksomheder siden Shell i 1995 kom i modvind da de ville dumpe boreplatformen Brent Spar i havet.

Nationalstaterne har ikke på samme måde tilpasset deres politik til borgere i den globale offentlighed. Derfor ser vi også stadig initiativer som Boykot Israel der via politisk forbrug søger at presse den israelske regering til at stoppe bosættelserne.

En omfattende forbrugerboykot frygtes med rette af mange stater. Da Frankrig i midten af 90'erne foretog atomprøvesprængninger, førte det til en omfattende boykot af franske varer. Den danske boykot af franske vine i 1995-96 har været stærkt medvirkende til at franske vine gik fra en markedsandel på omkring 67 procent før boykotten til de nuværende ca. 27 procent.

Muhammedkrisen demonstrerede også med al ønskelig tydelighed at det politiske forbrug kan have store konsekvenser. Man regner med at den muslimske verdens boykot af danske varer har påført eksportvirksomhederne tab på over 1 mia. kr. om året siden 2006.

Kan man købe sig til politisk indflydelse? Konklusionen må være, at det i mange sammenhænge er en vanskelig vej til at opnå politiske mål. Det politiske forbrug er effektivt som protestform og mindre effektivt som alternativ til politisk regulering af markedet.

Samfundsborgeren er blevet

Den politiske debat handler sjældent om vores pligter og rettigheder som borgere i et politisk fællesskab. I stedet bliver vi gjort til forbrugere af varer og velfærdsydelser. Er det en nødvendig og uundgåelig udvikling, eller er den problematisk og farlig? Vi har spurgt tre danske medlemmer af EU-Parlamentets udvalg for det indre marked og forbrugerbeskyttelse.

FORBRUGERISERING. Det tidligere medlem af parlamentet for JuniBevægelsen, Hanne Dahl, forsøgte i foråret 2009 at rejse en debat om EU's massive fokus på forbrugerpolitik som hun i et debatindlæg kaldte en »magisk glasur der skal få selv den bitreste pille til at glide ned«. De bitre piller er, mener hun, den politik for liberalisering og markedsføring der på nogle områder følger med det positive ord forbrugerrettigheder.

Morten Løkkegaard (V), nyvalgt medlem af EU-Parlamentet med plads i udvalget for Indre Marked og Forbrugerbeskyttelse, mener derimod at EU er på rigtig kurs med sit markante fokus på forbrugerrettigheder og forbrugerpolitik.

»Jeg synes det på mange måder er en udvikling der har været nødvendig – og er naturlig. Det er et fokus i politisk arbejde generelt, og derfor er det meget naturligt at det også er det i EU. Man kan konstatere, at der foregår en forbrugerisering af samfundet. Jeg vil ikke sige at jeg er lyssende begejstret for det – men jeg tror det er uomgængeligt.«

Han mener at der både er fordele og ulemper ved forbrugeriseringen.

»Det er naturligvis et gode at der er fokus på beskyttelsen af vores rettigheder som forbrugere. Vi er jo alle sammen forbrugere og selvfølgelig skal vi og vores børn beskyttes mod dårlige varer, vildledning og misbrug fra virksomhedernes side.

Man kan sige at det er en mere avanceret tilgang til reguleringen af markedet end vi tidligere har set.«

Christel Schaldemose: »Forbrugerbeskyttelse er at bruge lovgivningen til at tæmme markedet.«

Søren Søndergaard: »Hvis alle bliver forbrugere, hvem tager så ansvar for samfundet?«

Udvalget mod forbrugerbeskyttelse

I udvalget sidder også Søren Søndergaard fra Folkebevægelsen mod EU. Selv kalder han det udvalget for det indre marked mod forbrugerbeskyttelse.

»Udgangspunktet er jo det indre marked. Det er det som er EU's grundlov på alle områder. Når det indre marked skal regere på alle områder, hvad enten det er cykler, elforsyning eller hospitalsbehandling, så bliver man også nødt til at lave en slags beskyttelse af forbrugerne, så det ikke går helt galt.«

For ham er det afgørende at det indre marked underminerer de enkelte landes ret til at beskytte deres borgere.

»Tag for eksempel salmonella hvor danske kyllinger er salmonellaфри, men den danske regering må ikke lukke grænsen for salmonellakyllinger fra udlandet. Forbrugerbeskyttelsen i EU bliver en erstatning, en sølle kompensation for at det indre marked regerer over landenes ret til at bestemme,« siger han.

Tilhænger af markedet

Christel Schaldemose fra Socialdemokratiet har i de sidste fem år arbejdet meget med forbrugerspørgsmål i EU. Hun skriver ikke under på Hanne Dahls kritik af forbrugerpolitik som en magisk glasur:

»Jeg er ikke modstander af et marked med udbud og efterspørgsel af varer, men det vigtige er en lovgivning for hvad vi tillader markedet, og her kommer forbrugerbeskyttelsen ind. Det ser jeg som noget positivt og ikke som glasur. Det afhænger selvfølgelig af hvordan reglerne er, men selve det at

tale forbrugerbeskyttelse, er at bruge lovgivningen til at tæmme markedet,« siger hun.

På det principielle plan anerkender både socialdemokraten og den liberale politiker at der kan være problemer med et for ensidigt fokus på den individuelle forbruger.

Morten Løkkegaard forklarer det således:

»Jeg synes der burde være mere fokus på den værdimæssige del af tilværelsen – som borger i et samfund. Forbrugeren fortrænger rent faktisk borgeren. Jeg er som liberal politiker tilhænger af at markedet skal styre udviklingen, for det er den naturlige og mest holdbare udvikling. Men man er nødt til politisk også at forholde sig til civilsamfundet. Jeg har ikke nogen snuptagsløsning, men jeg kunne godt tænke mig at man ville hellige borger-spørgsmålet lige så megen opmærksomhed. Det er et mindre konkret spørgsmål – og derfor nok lidt sværere at forholde sig til.«

Søren Søndergaard mener at det er vigtigt at skelne mellem forbrugerbeskyttelse i forhold til konkrete ting og serviceydelser.

»Det er godt med forbrugerbeskyttelse når du køber en ting i en butik eller over nettet, men når det for eksempel gælder hospitalsbehandling, uddannelse og daginstitutioner, hvor EU blander sig mere og mere, så er det et problem at man gør borgeren til forbruger i stedet for til medborger.«

til forbrugere

Morten Løkkegaard: »Der burde være mere fokus på den værdimæssige del af tilværelsen.«

Ansvarsforflygtigelse

Resultat bliver ansvarsforflygtigelse over for samfundets udvikling, mener han:

»Hvis man er utilfreds med børnenes daginstitution eller skole, så vælger man en ny. Det er resultatet når alt bliver gjort til et forbrugerspørgsmål. Så optræder man som forbruger dér hvor man som medborger burde møde frem på skolen og arbejde på at lave de ting om som man er utilfreds med. Problemet er at hvis alle bliver forbrugere, hvem tager så ansvar for samfundet, spørger Søren Søndergaard.

Christel Schaldemose mener at de positive sider af den voksende forbrugerbevidsthed overskygger de negative:

»Jeg er enig i at vi ikke bare skal blive forbrugere. Det er en vigtig diskussion, men jeg synes ikke at det er kammet over. Forbrugerpolitik kan bruges positivt til at forandre samfundet. Forbrugerkrav kan betyde at vi får rene varer, at vi får kemien ud af tøjet

og så videre. Bevidstheden om disse ting kommer meget fra forbrugerbevægelserne. Det er industrien som er meget interesseret i at undgå lovgivning og foretrækker at lave deres egne aftaler med kunderne. Vi må styre det med hardcore lovgivning. Problemet er det nuværende politiske flertal i EU som ikke ønsker for meget lovgivning.« ♦

Næste nummer om

EU og kommunerne

Den 17. november er der valg til de danske kommuner og regioner. EU bliver næppe et tema i valgkampen, men EU spiller en stor rolle for regioner og kommuner. Dels i form af love og regler der skal følges, dels i kraft af diverse fonde, projekter og puljer. I temanummeret om EU og kommunerne giver NOTAT et overblik over sammenhænge mellem EU og det lokale og regionale niveau.

Når EU kommer ind på kommunkontoret

Når EU laver regler for affaldshåndtering, klimatilpasning, drikkevand, pesticider og udbud af indkøb, har det stor betydning i kommunerne. Det er på lokalt niveau at reglerne skal udmøntes og efterleves. Vi ser nærmere på nogle af de aktuelle sager hvor EU-reglerne giver lokalpolitikkerne hovedbrud.

Kan det betale sig?

Hvor kan man hente penge i Bruxelles? NOTAT beskriver kommunernes adgang til de mange projekter, puljer og fonde i Bruxelles. Vi ser på hvor meget de danske kommuner henter hjem, og hvor meget jagten på EU-guldet kommer til at styre de lokale prioriteringer. Er der tale om en god forretning, når der også skal bruges tid på at skrive detaljerede ansøgninger og drive lobbykontorer?

Hallo, hører I os, Bruxelles?

I 16 år har man nu haft et EU-regionsudvalg som har ret til at blive hørt når EU's love bliver til. Men har Regionsudvalget reelt indflydelse og på hvad? Hvordan virker institutionen med 344 repræsentanter fra de 27 landes kommuner og regioner? Kan de tale sammen og om hvad, når nu de kommunale forhold er så vidt forskellige i de enkelte lande. NOTAT har interviewet danske og udenlandske aktører i Regionsudvalget.

Subsidiaritet på menuen

Subsidiaritetsprincippet – i Danmark kaldet nærhedsprincippet – siger at man ikke skal bestemme i EU hvad man lige så godt kan klare på lokalt eller regionalt niveau. Nu har princippet eksisteret i 17 år – har det betydet noget for kommunerne? Regionsudvalget vil nu til at deltage aktivt i overvågningen og udformningen af princippet – hvad vil det føre til?

Svar på quiz:

1-a, 2-b, 3-a, 4-a, 5-b, 6-b, 7-a, 8-c, 9-c, 10-c

Test din viden

Svarene kan du finde i artiklerne inde i bladet, eller se de rigtige svar på side 31.

1. EU fik sin første forbrugerkommissær i 2007. Hvad er navnet?		
a) Meglena Kuneva	b) Helena Kundera	c) Barbara Konsuma
2. Er forbrugerpolitik en del af EU's traktatgrundlag?		
a) Kun indirekte via love om indre marked	b) Ja, paragraf 153 om forbrugerbeskyttelse	c) Nej, men det er med i Lissabon-traktaten
3. Hvad er særligt kontroversielt ved forslaget til nyt forbrugerdirektiv?		
a) medlemslande må ikke lave skrapere regler	b) forbrugerreglerne i sælgers hjemland gælder	c) forbrugerklager skal behandles af EF-Domstolen
4. Retten til at fortryde køb på internettet ændres i forslaget fra 7 dage til		
a) 14 dage	b) 30 dage	c) fortrydelsesretten afskaffes
5. Hvem er formand for Folketingets Fødevarerudvalg?		
a) Per Clausen, Enhedslisten	b) Jørn Dohrmann, Dansk Folkeparti	c) Bjarne Laustsen, Socialdemokraterne
6. Mærkningsordningen GDA (anbefalet dagligt indtag) er		
a) en frivillig ordning indført af industrien	b) forbudt i 2008, men nu overvejes genindført	c) en obligatorisk EU-ordning
7. Hvor stor er en 'portion' Cola ifølge GDA-mærkningsordningen?		
a) en kvart liter	b) en halv liter	c) en hel liter
8. Hvad har Folketinget besluttet om stoffet bisphenol-A?		
a) afvente EU-vurdering i 2010	b) totalforbud	c) forbyde det i sutteflasker
9. Hvor ligger EFSA – EU's fødevareragentur som rådgiver om fødevarerikkerhed?		
a) Limoges, Frankrig	b) Frankfurt, Tyskland	c) Parma, Italien
10. EU's tele-pakke er stødt på modstand i Parlamentet på spørgsmålet om		
a) ejerskab til eu-domænenavnet	b) prisen for at skifte tele-leverandør	c) internetudbyderes ret til at lukke for netadgang

